

Nr 12

Utlåtande i anledning av dels väckta motioner angående målsägandes möjligheter att utfå skadestånd, dels väckta motioner angående skadestånd på grund av brott, dels ock väckta motioner angående ersättning av allmänna medel för skada vid brott av rymling.

Första lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft sex inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 213 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* samt nr 260 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* angående målsägandes möjligheter att utfå skadestånd.

2) de likalydande motionerna nr 434 i första kammaren av herrar *Holmberg* och *Kaijser* samt nr 465 i andra kammaren av herr *Annars m. fl.* angående skadestånd på grund av brott, ävensom

3) de likalydande motionerna nr 586 i första kammaren av herr *Bengtson m. fl.* samt nr 711 i andra kammaren av herr *Hedlund m. fl.* angående ersättning av allmänna medel för skada vid brott av rymling.

I *motionerna I: 213 och II: 260* yrkas, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär utredning för att belysa i vilken omfattning för närvarande målsägarpartens skadestånd för förluster till följd av kriminella handlingar blir »nödlidande» samt föreslår åtgärder för att förbättra skadeståndsskyddet i sådana fall. Beträffande motiveringen till yrkandet får utskottet hänvisa till den tryckta motionen II: 260.

I *motionerna I: 434 och II: 465* hemställs, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om en statlig förskottering av skadestånd, som utdömts på grund av brottslig gärning, liksom frågan om införsel för sådant skadestånd. Motiveringen till denna hemställan återfinnes i motionen II: 464 (se särsk. s. 14), till vilken utskottet får hänvisa.

I *motionerna I: 586 och II: 711* hemställs, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en förutsättningslös utredning av frågan om och i vilken utsträckning det allmänna bör ersätta skador som förorsakats genom brottslig handling av personer som rymt från fängelse eller annan anstalt. Utskottet får beträffande motiveringen till denna hemställan hänvisa till den tryckta motionen II: 711.

Gällande rätt m. m.

Enligt 6 kap. 1 § strafflagen skall skada som någon genom brott tillfogar annan gäldas av den brottslige, evad brottet skett med uppsåt eller av vållande. För den händelse den skadelidande medverkat till skadan genom eget vållande, skall skadeståndet jämkas efter vad som prövas skäligt. I 6 § samma kapitel stadgas att, om skada är gjord av person under femton års ålder eller sådan som går straffri enligt 5 kap. 5 § strafflagen, han är pliktig att ersätta skadan endast om och i den mån det med hänsyn till hans sinnesart, gärningens bekaftenhet och omständigheterna i övrigt må anses skäligt.

I förevarande sammanhang må erinras om vissa i svensk rätt förekommande bestämmelser, som avser att förmå en brottsling att ersätta den skada han orsakat genom sitt brott.

Enligt 6 § lagen om villkorlig dom skall villkorligt dömd, därest han förpliktats ersätta genom brottet uppkommen skada, göra vad i hans förmåga står att fullgöra sin skyldighet därutinnan. En motsvarande bestämmelse har beträffande villkorligt frigiven meddelats i 5 § lagen om villkorlig frigivning.

Jämlikt 8 § lagen om villkorlig dom må i dylik dom meddelas särskilda föreskrifter rörande den dömdes förhållanden i olika i lagen angivna avseenden. Bland annat må, där det finnes lämpligt, föreskrivas att den dömda bör å tid och sätt som i domen angives söka fullgöra honom åliggande skyldighet att gälda ersättning för skada som uppkommit genom brottet. Föreskrift som nu sagts skall alltid vara förenad med övervakning. Åsidosätter den dömda, utan att därigenom göra sig skyldig till brott, något som till följd av den villkorliga domen åligger honom, må domstolen enligt 12 § sistnämnda lag efter omständigheterna förordna om prøvotidens förlängning, besluta att varning skall tilldelas den dömda eller också förklara det villkorliga anståndet förverkat.

Vid prøvning av fråga om villkorlig frigivning enligt 2 § lagen om villkorlig frigivning skall beaktas, bland annat, den dömdes beredvillighet att ersätta genom brottet uppkommen skada.

Motsvarande bestämmelser återfinns i 26—28 kap. brottsbalken. Användningsområdet för särskilda föreskrifter om skadeståndsbetalning är enligt brottsbalken betydligt vidsträcktare. Sådana föreskrifter kan nämligen meddelas ej blott vid villkorlig dom och skyddstillsyn, d. v. s. de påföljder som motsvarar den nuvarande villkorliga domen, utan även beträffande villkorligt frigiven samt den som dömts till ungdomsfängelse eller internering och vårdas utom anstalt.

I motsats till exempelvis böter kan skadestånd icke uttagas genom införsel.

Alltsedan budgetåret 1948/49 har å riksstaten varit uppfört ett särskilt anslag under numera rubriken Ersättningar för skador vållade av vissa rymlingar m. fl. Från anslaget utbetalas fr. o. m. budgetåret 1963/64 ersättning för skador, som vållats av

a) person, som avvikit eller permitterats från ungdomsvårdsskola, fångvårdsanstalt eller mentalsjukhus eller avvikit eller erhållit tillfällig permission från allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare,

b) person, som intagits i ungdomsvårdsskola och som vårdas utom skolan,

c) person, som beviljats s. k. frigång från fångvårdsanstalt eller mentalsjukhus,

d) person, som intagits å mentalsjukhus och som utplacerats i kontrollerad familjevård, eller

e) person, som intagits å allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare och som bor på inackorderingshem eller åtnjuter familjevård.

Skaderegleringen omfattar även skador vållade av personer, som rymt i samband med permission eller frigång eller från någon av de under punkterna b), d) och e) bestämda vårdplatserna.

Anslaget till Ersättningar för skador vållade av vissa rymlingar m. fl. uppgår för innevarande budgetår, 1963/64, till 60 000 kronor. Nettoutgiften för ifrågavarande ändamål uppgick för budgetåret 1962/63 till 48 914 kronor.

Beträffande praxis vid bestämmande av den skadeersättning varom här är fråga må sammanfattningsvis följande nämnas.

Ersättning utgår som regel utan behovsprövning.

Ersättning lämnas icke för skada i den mån den skadelidande har rätt till ersättning på grund av försäkring. Om försäkringsgivaren uppskattar skadan till högre belopp än den skadelidande gör, brukar som regel ersättning ej utgå för mellanskillnaden. Ej heller utgår ersättning för belopp som motsvarar självrisk, som tillämpas av försäkringsbolag i fall då stöldförsäkrat motorfordon saknat godkänt stöldskydd eller sådant skydd varit ur funktion. Beträffande icke stöldförsäkrade motorfordon tillämpas i nyss angivna fall en på visst sätt beräknad självrisk. Full ersättning lämnas som regel för skada å annan egendom än sådan som omfattas av ovan nämnda självriskbestämmelser. Detsamma gäller i allmänhet om skada som på annat sätt medför en direkt värdeminskning. Däremot ersättes ej utebliven affärsvinst. Ersättning för sveda och värk på grund av misshandel utgår efter skälighetsbedömning i varje särskilt fall. Skada som åsamkats genom bedrägeri ersättes ej.

Om den skadelidande genom vårdslöshet eller bristande varsamhet underlättat skadevållandet, plägar ersättningen nedsättas, vanligen till två tredjedelar av vad eljest skulle ha utgått.

Vissa betänkan

1945 års försäkringsutredning har i sitt principbetänkande rörande försäkringsväsendet (SOU 1949: 25) framhållit, att en vidsträckt utbredning av skadeförsäkringen ur samhällssynpunkt ter sig i hög grad önskvärd, vilket framför allt gäller skador som eljest skulle ställa den enskilde inför oöverstigligen ekonomiska svårigheter eller vålla bestående rubbningar i företagsamheten. Enligt utredningen har samhället ett allmänt ansvar såväl för den enskilde medborgaren som för det ekonomiska livet, och ett viktigt led i uppfyllandet av detta ansvar måste anses vara att befrämja en sund och ändamålsenlig utveckling av skadeförsäkringen.

Sedan utredningen funnit att en allmän obligatorisk ansvarighetsförsäkring möter alltför stora praktiska svårigheter, har utredningen ansett det böra övervägas, om icke betalningsskyldigheten för varje större skadestånd — med de inskränkningar som kan finnas nödvändiga eller lämpliga — borde överflyttas på det allmänna till den del skadeståndet överstiger någon viss tämligen hög summa. Utredningen, som föreslår att åt särskilda sakkunniga överlämnas att närmare pröva detta uppslag, har något utfört de synpunkter som enligt dess mening bör beaktas vid prövningen. Utredningen finner, att då det gäller brandskador och sjöhaverier ägaren bör skydda sig genom brand- respektive sjöförsäkring och att han också i regel gör detta. Det föreligger därför, anser utredningen, icke, i varje fall av hänsyn till den skadelidande, någon anledning för det allmänna att över huvud taget ikläda sig ersättningsplikt vid sådana skador. Då man å andra sidan starkt kan ifrågasätta lämpligheten av att från det allmännas betalningsskyldighet utesluta vissa slag av egendomsskador men ersätta andra, bör man måhända inskränka sig till att införa den avsedda ersättningsformen endast beträffande personskador. Även beträffande sådana tänker sig utredningen vissa begränsningar. Att den skadelidande medverkat till skadan eller underlåtit att efter förmåga sörja för avvärjande eller minskning av denna synes utredningen böra utgöra en grund för inskränkning av det allmännas prestationsskyldighet. Vidare anser utredningen, att det allmännas åtagande bör begränsas till sådana fall där en laglig rätt till skadestånd föreligger. Utredningen anser det också böra övervägas, om och i vad mån det allmännas förpliktelse bör inskränkas vid skadefall, för vilka ersättning utgår på grund av försäkring, i varje fall då fråga är om obligatorisk försäkring. Undantag bör enligt utredningen övervägas jämväl beträffande skador, för vilka innehavare av järnväg eller ägare av luftfartyg enligt lag eller författning är skyldig att gälda skadestånd, och eventuellt även i andra speciella fall. Slutligen anser utredningen, att ersättning bör givas endast i den mån skadan överstiger visst belopp. Beträffande storleken av den botensumma, som skulle undantagas från det allmännas förpliktelse, har

enligt betänkandet diskussionsvis framförts ett belopp av 1 000 kr. Till anordningen hör, att det allmänna skulle äga regressrätt mot den skadeståndsskyldige i viss utsträckning, nämligen i regel då denne orsakat skadan med uppsåt eller av grov vårdslöshet. Kostnaden för ersättningarna skulle, frånsett regressvis inflytande medel, bestridas av skattemedel. Storleksordningen av den årliga kostnaden anger utredningen genom att nämna beloppet fem miljoner kronor.

Beträffande försäkringsutredningens uppslag, att det allmänna skulle övertaga betalningsskyldigheten för skadestånd i viss omfattning, invänder *professor Ivar Strahl* i en förberedande utredning angående lagstiftning på skadeståndsrättens område (SOU 1950:16), att det är svårt att förstå, varför det belopp, som det allmänna skulle anslå för detta ändamål, skall tillfalla just sådana skadelidande som äger ett skadeståndsanspråk mot någon. Strahl fortsätter:

Dessa äro dock på det hela taget mindre i behov av hjälp från det allmänna än sådana som lida skada utan att därpå kunna grunda något anspråk mot annan. Icke heller är det lätt att inse, varför det allmänna skulle lämna dem som ha låg arbetsförtjänst och därför måhända ej vid förlust av arbetsförmågan under en kortare tid lida skada uppgående till exempelvis 1 000 kr. utan ersättning men däremot med fulla beloppet minus 1 000 kr. ersätta arbetsförmågan hos den vars arbetsförtjänst är stor. I den mån den senares skada beror på att han har ovanligt hög arbetsinkomst torde med fog kunna sägas vad utredningen anfört beträffande brand- och sjöskada, nämligen att det bör ankomma på honom själv att skydda sig genom försäkring.

Även den stundom framförda tanken att det allmänna skulle bereda ersättning av statsmedel för skada som tillfogats genom brottslig gärning synes böra avvisas. Det är svårt att inse, varför den omständigheten att skadan orsakats genom brottslig gärning skall föranleda att det allmänna gäve ersättning. Varför skulle den som skadats genom mordbrand ha ersättning av statsmedel men icke den som skadats av blix? Och varför skulle skattebetalarna bekosta ersättning åt en av tåg påkörd om föraren varit vållande men icke annars? Tanken skulle icke vara bättre grundad, om ersättningen togs av bötesmedel eller annat som influtit i statskassan på grund av andra brott än det ifrågavarande. Ty genom att dessa tillgångar undandroges den allmänna budgeten skulle ersättningarna ändock komma att belasta denna, d. v. s. skattedragarna.

Beträffande vilka åtgärder som skulle kunna vidtagas för att tillgodose de skadeståndsberättigade anför Strahl i samma utredning:

En regel om införsel för skadestånd på grund av brott kunde tänkas formad så, att domstolen skulle, när det från kriminalpolitisk synpunkt ansåges lämpligt eller i allt fall icke olämpligt, äga bestämma en betalningsplan som kunde förverkligas genom införsel. Domstolen skulle ha att se till att den dömda icke bleve över hövan betungad och därför kunna inskränka införseln till en del av skadeståndet. Man kunde tänka sig, att domstolen när den utdömde skadeståndet tillika, i den mån det kunde ske utan men för den dömdes anpassning i samhället och utan att han bleve oskäligt betungad, skulle äga medgiva att den skadeståndsberättigade finge erhålla

införsel till gäldande av skadeståndet eller del därav med högst visst belopp för månad eller annan tid som domstolen bestämde. Genom möjligheten till införsel enligt i huvudsak dessa regler skulle förrådet av reaktionsmedel mot brottsligheten ha berikats med ännu ett, vilket skulle ha karaktären av arbete i frihet till gottgörelse av skadan eller del därav. Ehuru till motive-ring för införande av denna möjlighet till införsel främst synes böra anföras dess nytta från straffrättslig synpunkt, är det givet, att möjligheten även skulle vara av värde för de skadeståndsberättigade.

En ytterligare åtgärd för att tillgodose de skadeståndsberättigade torde förtjäna övervägas. Det har i det föregående nämnts, att enligt äldre rätt målsäganden bereddes gottgörelse genom att han erhöll *böterna* eller andel i dem. Numera har lagstiftningen övergått till en på sätt och vis motsatt ståndpunkt. Böter utdömas vid sidan av skadestånd, de tillfalla kronan och kunna indrivnas genom införsel samt hot om förvandlingsstraff. Skadeståndsfordringar äro därför ofta utsatta för en övermäktig konkurrens från de statliga bötesanspråkens sida. Detta synes icke motiverat. Från straffrättslig synpunkt är det visserligen angeläget, att den dömd förmås att betala bötesbeloppet men däremot icke att detta belopp tillfaller kronan. Det synes icke finnas något hinder mot att låta målsäganden tillgodonjuta böterna, om det blott fasthålls att böterna äro en offentligrättslig påföljd som till förutsättningar och belopp helt följer straffrättsliga regler och alltså ådömes oberoende av målsägandens yrkande och med belopp som icke rättar sig efter måttet av den skada han lidit. Det kan därför förtjäna övervägas att införa bestämmelser av innehåll, att om någon av domstol tillerkänts skadestånd på grund av brott, han skall äga utfå skadeståndet av kronan i den mån böter som guldits på grund av brottet förslå därtill. Kronan kunde berättigas att söka sitt åter av den skadeståndsskyldige. Enahanda kunde stadgas angående förverkad egendom.

Genom sådana bestämmelser skulle staten i viss omfattning garantera utfående av skadestånd på grund av brott. Mot en garanti av denna omfattning kunde icke riktas de erinringar, som — — — framställt mot den vidaregående tanken att staten skulle på ett eller annat sätt garantera skadeståndsanspråk på grund av brott över huvud. Den nu ifrågasatta anordningen innebär nämligen blott, att statens anspråk på böter eller förverkad egendom sättes i efterhand i förhållande till målsägandens skadeståndsanspråk.

Historik

Allmänt

I en vid 1947 års riksdag väckt motion (II: 279) hemställdes om utredning och förslag rörande möjligheten att, där vederbörandes ekonomiska förhållanden det motiverade, genom samhällliga åtgärder bringa ersättning för eller lindra ekonomisk skada som drabbat av brott träffade personer, vilka icke genom i laga ordning utdömt skadestånd eller genom ersättning i annan form kunde hållas skadeslösa för dem tillfogade förluster. Beträffande det sätt, varpå skadelidande skulle kunna tänkas erhålla ersättning, anförde motionären:

De i anledning av begångna brott till statskassan inflytande bötesmedlen representera betydande årliga belopp; budgetåret 1944/45 uppgingo de till

nära 5 miljoner. Vore det icke tänkbart att låta en del av dessa statsinkomster få en ganska moralisk användning genom att årligen avsätta någon del av inflytande bötesmedel till ett slags allmän skadeståndsfond. Möjligheterna att från denna erhålla ersättningar eller understöd borde i så fall ges så enkla och föga byråkratiska former som möjligt. — En av skada genom brottslig gärning drabbad, som synbarligen saknade möjlighet att utfå utdömt skadestånd och som ej heller hade utsikter att erhålla ersättning i annan form, kunde t. ex. vända sig till den allmänne åklagare, som utfört åtalet, för att få proceduren i gång. Åklagaren kunde förebbringa behövlig utredning angående vederbörandes behov av ersättning från skadeståndsfonden och andra förhållanden av intresse för frågans bedömande. Eventuellt kunde domaren i orten avge yttrande innan ärendet slutligen överlämnades till den myndighet, som hade hand om skadeståndsfonden. — Om den skadeståndsberättigade tillerkändes ersättning ur skadeståndsfonden, överginge givetvis därmed hans fordran hos brottslingen till statsverket, som säkerligen med vida större utsikter till resultat kunde vaka över att den skyldige icke sluppe undan, därest han komme i omständigheter, som gjorde honom betalningskapabel.

Riksdagen — som samtidigt uttalade sig för utredning av frågan om ersättning av allmänna medel för skador vållade av personer, som är eller varit intagna på sinnessjukhus, m. fl. — anförde i skrivelse (nr 475) bekräftande det i motionerna framförda önskemålet:

Förslaget i motionen II: 279 att ersättning skall kunna utgå av statsmedel för skada, som tillfogats genom brottslig gärning, finner riksdagen vara värt beaktande. Onekligen skulle införandet av en sådan ordning innebära ett värdefullt komplement till det rättsskydd, som samhället genom sina organ giver den enskilde medborgaren.

Emellertid bilda dessa skador ur ersättningssynpunkt en mycket heterogen grupp. Detta gäller såväl skadornas art och det sätt, varpå de uppkommit, som även frågan om det sätt, varpå de utan statens ingripande i allmänhet må bliva reglerade. En utredning i ämnet skulle ställas inför åtskilliga svårlösta frågor och måste befaras bli synnerligen omfattande och tidskrävande. Detta torde gälla även med den av motionären angivna begränsningen av utredningsuppdraget att avse fall, där vederbörandes ekonomiska förhållanden skulle särskilt motivera ersättning av allmänna medel. Riksdagen anser sig med anledning härav icke beredd att nu påyrka utredning i ärendet. Emellertid förtjänar utredningsfrågan enligt riksdagens mening ytterligare överväganden. Uppmärksamhet synes härvid böra ägnas spörsmålet, om uppdraget för en eventuell utredning lämpligen kan begränsas till att avse vissa grupper av de mera angelägna fallen. De erfarenheter, som vinnas vid den utredning varom riksdagen här nedan anhaller, kunna måhända giva underlag för ett fortsatt övervägande av den berörda frågan.

I anledning av en vid 1953 års riksdag väckt motion (I: 108), vari hemställdes om utredning och därav föranlett förslag om sådana bestämmelser — exempelvis genom förskottering från staten — att den, som av domstol tilldömdes rätt till skadestånd eller annan ekonomisk ersättning, erhöll möjlighet att få sina genom dom godkända rättsanspråk uppfyllda, särskilt i sådana fall där den ersättningsberättigade var starkt beroende av

skadeståndet eller ersättningen, anförde statsutskottet i sitt av riksdagen godkända ulåtande (nr 164) följande.

Förevarande motion berör ett speciellt problem inom skadeståndsrätten av vittutseende och samtidigt mycket svårlost beskaffenhet.

Utskottet vill erinra om att den i motionen väckta frågan ur skilda synpunkter belysts i ett av tillkallad utredningsman i samråd med representanter för övriga nordiska länder utarbetat betänkande med förberedande utredning angående lagstiftning på skadeståndsrättens område (SOU 1950: 16). Utredningsmannen har bl. a. uttalat att den stundom framförda tanken att det allmänna skulle bereda ersättning av statsmedel för skada, som tillfogats genom brottslig gärning över huvud, synes böra avvisas men samtidigt funnit det förtjäna övervägas att införa bestämmelser, genom vilka staten i viss omfattning skulle garantera utfående av skadestånd på grund av brott. Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 23 maj 1952 har chefen för justitiedepartementet sedermera i enlighet med i betänkandet givna rekommendationer tillkallat två kommittéer, bilskadeutredningen och kommittén angående det allmännas skadeståndsansvar, vilka har att verkställa revision på vissa begränsade områden av skadeståndsrätten. Avsikten är att arbetet på en allmän lag om skadestånd utanför kontraktsförhållanden skall upptagas, så snart bilskadeutredningen avslutats.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen har den i motionen avsedda frågan ägnats en förberedande utredning, avsedd att ytterligare övervägas vid det fortsatta reformarbetet på skadeståndsrättens område. Under sådana omständigheter finner utskottet någon framställning i ämnet från riksdagens sida icke nu vara påkallad.

I motioner (I: 119 och II: 150) till 1954 års riksdag föreslogs lagändring i syfte att i brottmål utdömt skadestånd skulle kunna uttagas genom införsel. Första lagutskottet (utl. nr 13) erinrade om att utskottet tidigare vid flera tillfällen haft att taga ställning till spörsmålet, huruvida skadestånd på grund av brott av viss typ borde få uttagas införselvis. I anledning av en av dessa tidigare motioner hade ock 1945 års riksdag på förslag av första lagutskottet anhållit hos Kungl. Maj:t om en revision av utsökningslagen och i samband därmed stående författningar, vilket ärende alltjämt var beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Utskottet yttrade härefter:

Då utskottet i anledning av tidigare motioner övervägt lämpligheten att utvidga införselinstitutets tillämpningsområde till skadestånd på grund av brott, har inom utskottet yppats betänkligheter häremot. Det har därvid framhållits, att en sådan utvidgning innebure ett ingrepp i de intressen, som lagstiftningen velat skydda genom bestämmelserna i 67 § utsökningslagen om begränsning i rätten till utmätning i avlöning och att en mer omfattande rätt till införsel också skulle kunna komma att verka ofördelaktigt på de intressen, som för närvarande tillvaratoges genom införselinstitutet. Ehuru dessa skäl mot en utvidgning av införsellagens tillämpningsområde alltjämt äga giltighet, synes dock kravet på en effektivare indrivning av skadestånd på grund av vissa brott göra sig gällande med sådan styrka, att även möjligheten att använda införselinstitutet bör vid en förutsättningslös utredning övervägas.

Emellertid har strafflagberedningen i sitt yttrande över motionerna uttalat, att beredningen hade under övervägande att föreslå vissa åtgärder

för ett effektivare uttagande av skadestånd på grund av brott och att beredningen därvid även komme att utreda frågan om tillämpning av införsel-institutet för uttagande av sådant skadestånd. Det är vidare uppenbart, att den i motionerna väckta frågan även kommer att upptagas vid den revision av utsokningslagen och i samband därmed stående författningar, som begärts av riksdagen. Angelägenheten av att en sådan utredning snarast kommer till stånd har framhållits av föreningen Sveriges stadsfogdar och styrelsen för Sveriges advokatsamfund.

Då det i motionerna upptagna spørsmålet sålunda kommer att i vidare sammanhang upptagas till övervägande, anser sig utskottet ej kunna tillstyrka, att det göres till föremål för särskild utredning.

Vid 1956 års riksdag väcktes i samma ämne som uti motionen II: 279 vid 1947 års riksdag två likalydande motioner (I: 170 och II: 333).

Statsutskottet (utl. nr 183) anförde i anledning av motionerna bl. a. följande.

Utskottet är ense med motionärerna att frågan om ersättning av allmänna medel för skador, som tillfogats genom brottslig gärning över huvud, fått ökad aktualitet genom den tilltagande brottsligheten och då särskilt genom sådana företeelser såsom rån, överfall, skadegörelser m. m. Starka skäl kan enligt utskottets mening anföras för att samhället inriktar sina ansträngningar icke enbart på att bekämpa och förhindra brottslighet utan också på att hålla dem som blivit oförvållat utsatta därför helt eller delvis skadeslösa. Såsom framgår av den föregående redogörelsen har frågan emellertid mycket stark anknytning till de allmänna skadeståndsrättsliga problemen. — — — Utskottet får i detta sammanhang även erinra om att 1952 års riksdag på hemställen av första lagutskottet (utl. nr 20) hos Kungl. Maj:t anhållit om en förutsättningslös utredning angående effektivare former för uttagande av ådömd ersättning för i samband med tillgrepp av motorfordon uppkomna skador. Enligt vad utskottet erfarit vilar denna utredningsfråga i avvaktan på resultatet av bilskadeutredningens arbete.

Vid angivna förhållanden kan utskottet icke finna det välbetänkt att riksdagen beslutar om en ny omfattande utredning kring de skadeståndsrättsliga problemen. Om sålunda utskottet icke finner förutsättningar f. n. föreligga för att tillstyrka motionärernas förslag i den form det framställts, anser utskottet å andra sidan att det bör undersökas huruvida icke den reglering av ersättningsanspråk, som redan försöksvis har införts när det gäller skador, vållade av rymlingar m. fl., kan utsträckas till att avse även andra avgränsade grupper. Det bör enligt utskottets mening överlämnas åt Kungl. Maj:t att med ledning av erfarenheterna av nämnda verksamhet närmare överväga denna fråga och för riksdagen framlägga därav föranledda eventuella förslag.

Riksdagen gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet sålunda anfört.

Jämväl vid 1961 års riksdag upptogs hithörande frågor till behandling av riksdagen. I en motion (nr 164) hemställdes, att riksdagen måtte i skrift till Kungl. Maj:t anhålla om en förutsättningslös utredning av frågan om säkerställande av rätten till skadestånd med sikte på antingen en obligatorisk försäkring eller statens övertagande av ansvar för personskada, då skadevällaren icke kunde utge gottgörelse.

Som en framkomlig väg att komma till rätta med i motionen påtalat missförhållande anvisade motionären genomförandet av obligatorisk försäkring och som en annan väg, att staten skulle överta skadevållarens ersättningsplikt (med regressrätt mot skadevållaren). Av statsfinansiella och andra skäl framstod det emellertid, enligt motionären, som nödvändigt, att vissa begränsningar gjordes, därest staten skulle övertaga skadeståndsansvaret. Härvid framhölls i motionen, att det ej framstod som lika motiverat att staten övertog ansvaret i fråga om sakskador som då det gällde personskador och att det alltså främst var de senare som kom i åtanke. Jämväl i fråga om personskador sades viss begränsning böra göras, förslagsvis så att ersättning från staten skulle utgå först om skadan översteg ett belopp av 2 000 kronor.

Motionen, som behandlades av första lagutskottet, blev föremål för remissförfarande. Beträffande avgivna yttranden får utskottet hänvisa till sitt i anledning av motionen avgivna utlåtande (nr 25).

Sedan utskottet funnit sig icke kunna förorda en obligatorisk försäkring till skydd mot person- och egendomsskador i de med motionen avsedda fallen, anförde utskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande:

Vad därefter angår möjligheten att staten skulle åta sig garanti för skadeståndsbetalningen är först att märka att motionären härvidlag inskränkt sitt förslag då han ansett behövt att statsgarantien begränsas till att gälla personskada, vars värde överstiger 2 000 kronor. Beträffande personskadorna är som förut antytts det på försäkringsbas existerande skyddet vittgående. Det synes vid sådant förhållande nödvändigt att ställa stora krav på motiveringen för ett användande av allmänna medel till en statsgaranti för skadestånd vid personskada, då en dylik anordning skulle innebära att anlita allmänna medel gjordes på särskilt sätt beroende av orsaken till skadan, medan den i sammanhanget naturliga behovssynpunkten kom att träda i bakgrunden.

Motionären har som särskilt stötande framhållit fall, då skada på person eller egendom vållats av minderåriga eller asociala personer, emedan dessa personer nästan alltid helt saknar möjlighet att utge ersättning. I anslutning härtil må nämnas, att de skador sådana personer vållar till stor del är sakskador samt att i den mån fråga är om personskador, dessa i alldeles övervägande antalet fall stannar under den av motionären föreslagna värdegränsen. Statsgaranti enligt motionärens förslag skulle alltså ha mycket begränsad effekt, såvitt avser skada, som vållats av personer inom nämnda kategorier. Ytterligare kan här nämnas att det i någon mån är sörjt för att kompensation erhålles i hithörande fall genom att medel årligen brukar anslås till ersättning för vissa skador som vållats av personer intagna på fångvårdsanstalter, ungdomsvårdsskolor, mentalsjukhus och vårdanstalter för alkoholmissbrukare.

Utskottet vill ej bestrida att på en eller annan punkt ett vidgat användande av statsmedel till skadeståndsbetalning kan te sig befogat även i fall, där staten icke är skadeståndsskyldig enligt gällande rätt. Utskottet finner dock ej tillräckliga skäl nu föreligga för införande av den generella statsgaranti beträffande vissa skadestånd som motionären ifrågasatt.

Under hänvisning till det anförda får utskottet som sin mening uttala, att närmare utredning i det av motionären angivna syftet utan olägenhet bör

kunna anstå i avvaktan på den fortsatta utvecklingen inom skadeståndsrättens och försäkringsväsendets områden.

Sedan vid 1963 års riksdag föreslagits (motionerna I: 530 och II: 639) en skyndsam prövning av frågan om ersättning av allmänna medel för skada genom brott, yttrade första lagutskottet (utl. nr 8) bl. a. följande.

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen har den genom motionerna aktualiserade frågan, liksom angränsande spörsmål, upptagits till övervägande vid flera tidigare tillfällen och i skilda sammanhang. Utskottet delar motionärernas uppfattning, att det är angeläget att de som blir offer för brott i största möjliga mån får gottgörelse för dem åsamkade skador. En sådan inställning kommer till uttryck redan i strafflagens allmänna bestämmelser om skadestånd ävensom i lagarna om villkorlig dom och om villkorlig frigivning. I ovan berörda regler om domstols befogenhet att i samband med villkorlig dom meddela föreskrift om tid och sätt för erläggande av ådömt skadestånd kommer denna strävan till ett mera konkretiserat uttryck. Emellertid må framhållas att de medel, som sålunda står till buds för att främja fullgörandet av skadeståndsskyldighet, mången gång saknar praktisk betydelse för den skadelidande på grund av att den förpliktade saknar förmåga att gälda skadeståndet.

I fråga om vissa, genom brott åsamkade skador gottgöres emellertid den skadelidande tämligen effektivt genom samhällliga åtgärder. Härutinnan må särskilt nämnas den obligatoriska trafikförsäkringen och den allmänna socialförsäkringen. I icke ringa utsträckning förekommer även att samhällsmedlemmarna på eget initiativ skyddar sig mot förlust på grund av sådana skador, varom här är fråga, genom exempelvis stöldförsäkring. I förevarande sammanhang må även erinras om att ersättning för skador, som uppkommit genom brott, i viss utsträckning utgives direkt av allmänna medel i det att sådana medel årligen anslås till ersättning för skador, som vållats av vissa rymlingar m. fl. Möjligheten att på detta sätt gottgöra genom brott drabbade personer har fortlöpande utvidgats.

Även om det sålunda i ej ringa utsträckning tillskapats skydd mot skador, varom här är fråga, är det dock uppenbart, att den skadelidande alltför jämt i många fall själv får bära den skada eller förlust, som kan ha drabbat honom på grund av annans brottsliga förfarande. Frågan blir då om staten i sådana fall skall, såsom motionärerna förordar, träda emellan och hålla den drabbade skadeslös. Utskottet vill ej bestrida, att skäl kan anföras härför, framför allt i ömmande fall. Emellertid kan å andra sidan vägande, såväl praktiska som principiella invändningar resas mot en generell ersättningskyldighet för staten i fråga om skador, som uppstått genom brott och som icke kan ersättas av skadevällaren. Genom en dylik anordning skulle allmänna medel endast komma till användning för gottgörande av skador, som uppkommit under vissa speciella omständigheter, nämligen genom brott. Med lika stort fog skulle det emellertid kunna göras gällande, att staten borde inträda hjälpende i många andra fall då någon oförskyllt drabbats av skada. Ur den skadelidandes synpunkt måste det nämligen te sig tämligen likgiltigt, huruvida den skadevällande handlingen juridiskt innefattar brottslig gärning, grov vårdslöshet eller ursäktligt slarv eller om den kan hänföras till ren olyckshändelse. I detta sammanhang må även uppmärksammas att de skador, varom här är fråga, ofta är av mycket skiftande art.

Såsom redan framgår av det nyss sagda utgör den av motionärerna väckta frågan ett mycket svårlost problem. Med hänsyn till att möjligheterna att av allmänna medel utgiva ersättning för skador på grund av brott av rymlingar och liknande kategorier alltmera ökats och då det får antagas, att denna särskilda form för skadeersättning kan komma att vidgas och fortlöpande vara föremål för uppmärksamhet, anser sig utskottet, som i detta sammanhang jämväl beaktar att försäkringsskyddet på förevarande område får förutsättas bli alltmera omfattande och effektivt, vare sig det sker på enskilt initiativ eller genom det allmännas försorg, icke kunna förorda en utredning i det av motionärerna angivna syftet.

Utskottet vill slutligen erinra om att frågan, huruvida införselinstitutet i en eller annan form skall kunna komma till användning även för indrivning av andra fordringar än som nu omfattas av införsellagen, är under övervägande av lagberedningen. Dess ställningstagande härutinnan kan, enligt vad utskottet inhämtat, väntas måhända före innevarande års utgång. Nämnade fråga saknar icke praktisk betydelse i förevarande sammanhang. Därest det skulle öppnas möjlighet att genom införsel uttaga skadestånd, skulle den skadelidande komma i ett gynnsammare läge än det som nu är för handen.

Utlåtandet godkändes av riksdagen.

Särskilt beträffande rymlingar m. fl.

Frågan om ersättning av allmänna medel till personer, som lidit skada genom åtgärd av på vissa anstalter intagna personer togs upp i fyra särskilda motioner (II: 84, 139, 221 och 276) till 1947 års riksdag. I anledning därav begärde riksdagen, som ovan antytts (skrivelse nr 475), utredning i saken.

I proposition (nr 87) till 1948 års riksdag upptogs till behandling den fråga, vari riksdagen begärt utredning. I propositionen anfördes att inom justitiedepartementet företagits viss utredning i ämnet, varvid vissa särskilda spörsmål närmare övervägts. De frågor, som sålunda behandlats och som redovisades i propositionen, rörde vilka slags anstalter som skadegöraren skulle vara eller ha varit intagen på, vilket samband som skulle föreligga mellan anstaltsvistelsen och skadans uppkomst, vilken krets av skadegörare, som skulle omfattas av regleringen, vilket orsakssammanhang mellan rymningen och skadan som skulle fordras, vilka skador som borde ersättas samt vilken hänsyn som skulle tagas till den skadelidandes personliga förhållanden. Vidkommande spörsmålet rörande sambandet mellan anstaltsvistelsen och skadans uppkomst var i propositionen följande antecknat:

De fall som väckt största uppmärksamhet äro tillgrepp och skador som förövats av rymlingar, alltså sådana intagna som utan lov avvikit från anstalt. För att ersättning skall utgå i sådana fall tala vissa speciella skäl. Sålunda är uppenbart, att faran för skador av detta slag är särskilt stor i grannskapet av sådan anstalt, varom här är fråga. Det kan anses obilligt, att befolkningen i den trakt där en anstalt är belägen skall löpa större risker än andra. Det vore olyckligt om förläggandet av en anstalt till en viss ort skulle av denna anledning väcka oro och ovilja i kringliggande bygd. Ett annat skäl för ersättning i förevarande fall kan sägas ligga däri att man både inom

fångvården och andra former för omhändertagande strävar efter mera öppna vårdformer med mindre tvång och mindre bevakning. Därvid räknar man medvetet med att rymningar komma att äga rum i någon omfattning men att de olägenheter som uppkomma därigenom äro små i jämförelse med det öppna systemets fördelar. Det är endast sällan som rymningar lyckas hålla sig undan någon längre tid och de skador de vålla äro i allmänhet icke mera betydande. Även vid det öppna systemet kan rymningsfrekvensen reduceras till ett minimum om en effektiv bevakning anordnas. Kostnaderna härför bli emellertid avsevärda för det allmänna. I detta resonemang om fördelar och nackdelar hos det öppna systemet kan sägas ligga att man vägt värdet av skadorna mot vad som vinnes genom systemet, och i konsekvens härmed kan sägas att det allmänna bör bära dessa skador som ett slags omkostnad för anstaltsväsendet.

Föredragande departementschefen, statsrådet Möller, anslöt sig i propositionen till av riksdagen i ovan berörd skrivelse antydd mening, att staten borde i större utsträckning än tidigare lämna ersättning för skador, som vållats av å vissa anstalter intagna personer, samt uttalade, med godkännande av principen att staten lämnar ersättning för dylika skador, att särskilda medel borde användas för ifrågavarande ändamål. Departementschefen förordade dock, under hänvisning till föreliggande, delvis svårbedömbara spörsmål, för vilkas lösande hittills tillämpad praxis lämnade endast ringa ledning, att man i avbidan på ytterligare erfarenhet borde åtnöjas med en provisorisk reglering. Därvid borde någon rätt till ersättning ej fastslås i författning. Ersättningsmöjligheterna borde enligt departementschefen i huvudsak begränsas till rymningsfallen. Det syntes departementschefen rimligt att hänsyn i regel borde tagas till den skadelidandes ekonomiska läge. Innan en mera definitiv reglering genomfördes, borde en grundligare utredning företagas. Dessförinnan borde dock den föreslagna provisoriska anordningen ha tillämpats någon tid. I propositionen hemställdes om ett förslagsanslag av 5 000 kronor för ifrågavarande ändamål.

Motionsvis (motionerna I: 265 och II: 418 samt I: 266 och II: 426) framfördes önskemål om en vidare ram för ersättning av ifrågavarande slag. Riksdagen godkände emellertid de av departementschefen angivna riktlinjerna, dock att enligt riksdagen den skadelidandes ekonomiska ställning i regel ej borde föranleda bortfall eller nedsättning av ifrågasatt ersättning.

I motioner (I: 251 och II: 255) till 1951 års riksdag påyrkades en definitiv reglering av statens ersättnings skyldighet till personer som lidit skada genom åtgärd av vid sinnessjukhus eller vissa andra anstalter intagna. På hemställan av statsutskottet (utl. nr 5 p. 71), som hänvisade till att ungdomsvårdsskoleutredningen kom att behandla frågan om viss utvidgning av ersättningsmöjligheterna, avslogs ifrågavarande motioner. Nämda utredning föreslog i skrivelse samma år, att även skador som vållades av permitterade, frigångare och utackorderade skulle ersättas. Däremot ansåg sig utredningen ej kunna förorda att ersättningsmöjligheterna utsträcktes att

avse skador, vållade av villkorligt utskrivna, försöksutskrivna eller försöks-
permitterade. Därutinnan anförde utredningen:

I motsats till de förut berörda kategorierna ha dessa personer icke längre någon direkt anknytning till anstalterna; de spridas ut över landet i dess helhet och sammansmälta med befolkningen på ett helt annat sätt än t. ex. permittenterna. De utgöra dessutom en synnerligen heterogen samling människor, som endast ha det gemensamt att de nyligen varit intagna på anstalt och riskera att återföras dit. Allt detta gör, att det är synnerligen vanskligt att draga en gräns för ersättningsmöjligheterna. Om möjligheter öppnas att utge ersättning för skador av dessa personer kan man fråga sig varför icke detsamma bör gälla även i fall, då t. ex. skador vållats av villkorligt dömda, av notoriska återfallsförbrytare, som råkat vara slutligt frigivna från föregående straff, eller av sinnessjuka, som vistas i frihet därför att plats icke kunnat beredas för dem på sinnessjukhus. Man föres alltså in på det större problemet, om samhället i princip bör ersätta all skada, som vållats av att dess skyddsåtgärder mot kriminella och otillräckliga med nödvändighet måste bli otillräckliga. Utredningen förutsätter dock, att ersättning för skador, som åstadkommits av försöksutskrivna och därmed jämställda, även framdeles skall kunna beviljas av Kungl. Maj:t från anslag till extra utgifter enligt samma principer som hittills, d. v. s. om ömmande omständigheter föreligga.

I proposition till 1952 års riksdag föreslogs att ersättning skulle utgå för skador, vållade av korttidspermittenter. Med permission skulle likställas frigång. Statsutskottet (utl. nr 5 p. 78) biträdde det sålunda framlagda förslaget. Däremot avstyrkte utskottet motionsvis (motionerna I: 255 och II: 365) framställt yrkande om slutlig reglering av statens ersättningskyldighet på förevarande område.

Riksdagen fattade beslut i enlighet med vad utskottet föreslagit.

Såsom ovan nämnts uttalade sig 1956 års riksdag för en undersökning, huruvida icke den redan införda provisoriska regleringen av ersättningsanspråk kunde utsträckas till att avse andra avgränsade grupper. På grund av detta uttalande verkställdes inom justitiedepartementet i samråd med socialdepartementet utredning i frågan. Resultatet av utredningen sammanfattades i en inom justitiedepartementet upprättad PM den 21 juli 1957, vari bl. a. anfördes:

Erfarenheten har visat, att den försiktiga utsträckning av ersättningsmöjligheterna som sålunda genomfördes år 1952 icke i någon anmärkningsvärd grad ökat belastningen på anslaget. Tiden synes nu vara inne att — alltjämt med utgångspunkt från att regleringen är ett provisorium i avbidan på en slutlig lösning av frågan om det allmännas ansvar för skadegörelse genom brottslig gärning — gå ytterligare ett steg i samma riktning. I första hand bör möjligheterna till ersättning vidgas till att avse skador av sådana personer som avsågs i ungdomsvårdsskoleutredningens förut nämnda förslag, d. v. s. alla slags permittenter och vidare frigångare inom fångvården och sinnessjukvården samt utackorderade ungdomsvårdsskoleelever. Därjämte bör man emellertid kunna inbegripa personer som villkorligt eller på försök utskrivits från anstalten. Dessa kategorier har visserligen ingen fast anknyt-

ning till den anstalt där de varit intagna, men de står på ett särskilt sätt under samhällets kontroll, och det kan synas naturligt att det allmänna i viss mån påtager sig ansvar för skada som de åsamkar andra medborgare. Under den nu ifrågavarande gruppen bör hänföras villkorligt frigivna (straffarbete och fängelse), villkorligt utskrivna (ungdomsfängelse, förvaring, internering och ungdomsvårdsskola), försöksutskrivna (sinnessjukhus) ävensom försökspermitterade (vårdanstalt för alkoholmissbrukare). — — — De villkorligt dömda torde få lämnas utanför tills verkningarna av de övriga utvidgningarna visat sig. — Det torde ej vara anledning befara, att den föreslagna utsträckningen av ersättningsmöjligheterna skall i betydande grad ytterligare öka belastningen på anslaget. — — — Liksom hittills bör smärre skador av ungdomsvårdsskoleelever kunna gottgöras direkt från vederbörande skola.

I statsverkspropositionen till 1958 års riksdag förordades den jämkningen, att ersättning skulle få utgå vid skador vållade av permittenter oavsett permittentens längd. Däremot ansåg sig vederbörande departementschef inte beredd föreslå någon mera allmän omprövning av den tillämpade avgränsningen för ifrågavarande ersättningar. På hemställan av statsutskottet (utl. nr 5 p. 102) biföll riksdagen propositionen i förevarande del.

Efter förslag i statsverkspropositionen till 1963 års riksdag utvidgades slutligen ifrågavarande ersättningsreglering till att omfatta jämväl skador, vållade av ungdomsskoleelever, som vårdas utom skolan, av alkoholmissbrukare, som är inskrivna på vårdanstalt men som befinner sig på inackorderingshem eller i familjevård, samt av mentalsjukhuspatienter, som utplaceras i kontrollerad familjevård.

Utskottet

Samtliga nu behandlade motioner upptager frågan om ersättning av allmänna medel för skador som vållats genom brottsligt förfarande. Medan i motionerna I: 586 och II: 711 spörsmålet begränsats till skador som vållats av rymlingar från fängelse eller annan anstalt, avses i de övriga motionerna skador som överhuvudtaget åstadkommits genom brottslig gärning.

Vad först angår motionerna I: 213 och II: 260 samt I: 434 och II: 465 framhålles där inledningsvis att målsägandens möjlighet att utfå genom dom fastställt skadestånd oftast är mycket begränsad. De samhällliga åtgärder som följer på brott motverkar härvidlag i viss mån målsägandens intresse; som särskilt otillfredsställande framhålles att väl böter men ej skadestånd kan uttagas genom införsel. För att komma tillrätta med de problem som rör möjligheterna att utfå skadeersättning måste man, framhålles det i motionerna I: 213 och II: 260, i första hand undersöka, i vilken omfattning skadeståndsfordringar blir nödlidande. Vidare bör man enligt samma motioner utreda, vilka möjligheter som står till buds att med partiella reformer undanröja de mest framträdande olägenheterna. I detta hänseende pekas i motionerna I: 213 och II: 260 samt I: 434 och II: 465 dels på

en utvidgning av införselinstitutet, dels på en statlig förskottering av skadestånd på grund av brott.

I motionerna I: 586 och II: 711 föreslås utredning av den särskilda frågan om och i vilken utsträckning det allmänna bör ersätta skador som förorsakats genom brott av personer som rymt från fängelse eller annan anstalt. Jämväl i motionerna I: 213 och II: 260 framhålles att uppmärksamhet bör ägnas frågan om ett efter enhetliga normer fungerande skydd mot skadegörelse av förrymda anstaltsinterner.

Spörsmålet om ersättning av allmänna medel för skador som vållats genom brottsligt förfarande har vid upprepade tillfällen varit föremål för behandling i riksdagen. Så sent som vid föregående års riksdag fördes frågan motionsvis fram i hela sin vidd. Utskottet framhöll därvid bl. a. att såväl praktiska som principiella invändningar kunde resas mot ett generellt ansvar för det allmänna i förevarande hänseende. Vad utskottet sålunda och i övrigt uttalade torde alltjämt äga sin giltighet. Därutöver vill utskottet, under hänvisning till de särskilda synpunkter som föres fram i årets motioner, andraga följande.

I motionerna I: 213 och II: 260 hävdas att de skador varom här är fråga i flera hänseenden typiskt sett skiljer sig från övriga förekommande skaderisker. Därutinnan pekats på att ifrågavarande skador åstadkommes genom uppsåtligt handlande, att den skadevällande i många fall saknar förmåga eller vilja att gottgöra uppkomna skador samt att straffverkställighetsåtgärderna minskar de praktiska möjligheterna att erlagga skadestånd. Det skall ej förnekas att detta riktigt betecknar den vanliga situationen vid skada på grund av brott. Emellertid kan invändas att i vissa fall även oaktsamt förfarande kan innefatta brottslig gärning av allvarlig beskaffenhet, såsom t. ex. vållande till annans död eller allmänfarlig vårdslöshet. Vidare må framhållas att även en tämligen ringa vårdslöshet kan få vittgående skadeverkningar, som den vållande, hur gärna han än vill, i realiteten icke förmår återställa. Vad gäller straffverkställighetsåtgärderna torde kunna antagas att den minskning av den dömdes betalningsförmåga, som de i och för sig medför, i många fall saknar reell betydelse för målsägandens rätt.

I motionerna I: 434 och II: 465 utsåges uttryckligen att den ifrågasatta statsgarantien skulle knytas till av domstol fastställt skadestånd som utdömts på grund av brottslig gärning. En förutsättning för åtnjutande av denna garanti finge alltså bli att brottet uppdagats och att domstolen funnit anspråket på skadestånd styrkt. Även i motionerna I: 213 och II: 260 torde en sådan anknytning förutsättas. F. n. uppklaras emellertid ej på långt när alla anmälda brott och särskilt beträffande tillgreppsbroten är uppklaringsprocenten mycket låg. Enbart den omständigheten att brott anmälts torde ej ge klart belägg för att viss skada uppkommit genom brottsligt förfarande, och än mindre kan ju därigenom brottet anses säkert bundet till viss person. Huruvida den av viss skada faktiskt drabbade skall komma i åtnjutande av

ifrågavarande förmån, skulle således i mångt fall bli beroende av tillfälligheter.

Oavsett om en detaljkritik som den nu antydda kan anses i alla delar berättigad, torde förslaget om ett statens skadeståndsansvar vara ägnat att inge betänkligheter. I principiellt hänseende kan invändas att det är i viss mån oegentligt att härleda ansvaret just ur det förhållandet, att statsmakten söker förebygga vissa skadebringande gärningar genom att stämpla dem som brott. För den skadelidande torde det i allmänhet vara av mindre vikt huruvida skadan åstadkommits genom brott eller på annat sätt. Det för honom avgörande är hur kännbart skadan träffar honom i personligt eller ekonomiskt hänseende. En statlig garanti till stöd för den som oförskyllt lidit skada finge därför utformas mera med hänsyn till den skadelidandes förhållanden än till de omständigheter, varunder skadan inträffat. En statsgaranti efter nu angivna linjer skulle naturligen ej omfatta skador för vilka försäkring finnes. En sådan avgränsning skulle emellertid få den icke önskvärda effekten, att det bleve förmånligare att icke försäkra sig då skadan ju i alla fall skulle täckas med statsmedel. En sådan utveckling skulle kunna motverkas endast genom att riskförsäkringen gjordes obligatorisk. Då därmed behovet av ett statligt ansvar skulle bortfalla, får garantiformen och försäkringsformen behandlas som alternativa lösningar, vilka utesluter varandra. Med hänsyn till att socialförsäkringen och andra försäkringsformer redan innefattar betydande skadeskydd enligt det senare systemet torde det ligga närmast till hands att förorda en utbyggnad inom den sålunda angivna ramen. Ett ställningstagande till frågan om vad som härutinnan kan genomföras på längre sikt skulle emellertid föra alltför långt i detta sammanhang.

Emellertid är det tydligt att åtgärder av mera begränsad räckvidd bör och kan vidtagas för att i möjlig mån främja den skadelidandes intressen. Därvidlag är det i första hand angeläget att få till stånd en förbättring av målsägandens möjligheter att utsökningsvägen erhålla betalning för sin fordran. I motionerna I: 213 och II: 260 samt I: 434 och II: 465 har särskilt pekats på en utvidgning av införselinstitutets användning till att avse även skadestånd. Riksdagen har tidigare, i anslutning till vad första lagutskottet uttalat, visserligen yppat någon tvekan i fråga om lämpligheten av en sådan utvidgning men dock ansett att frågan borde prövas. Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen överväger lagberedningen, om införselinstitutet i en eller annan form skulle kunna komma till användning även för indrivning av andra fordringar än de som nu omfattas av införsellagen. Enligt vad utskottet inhämtat är beredningens betänkande i denna del att vänta under instundande sommar. Med hänsyn härtill synes det uppenbart att särskild utredning beträffande utsökningsfrågorna icke är påkallad.

En annan väg på vilken målsägandens ställning i vissa fall kan förbättras är det f. n. tillämpade systemet med ersättning av allmänna medel för skador som vållats av rymlingar m. fl. Här har sedan länge utgått ersättning,

varvid det grundläggande betraktelsesättet har varit, icke att det allmänna i princip bör bära ansvaret för skada till följd av brott, utan att staten bör bära dessa skador som ett slags omkostnad för anstaltsväsendet. Bl. a. har framhållits att faran för skador till följd av brott är särskilt stor i grannskapet av vissa anstalter och att det därför vore obilligt att just de kringboende skulle behöva löpa större risker än övriga medborgare. Uppenbarligen är det här fråga om sådana speciella förhållanden, att det allmänna i princip bör svara för att skadorna blir ersatta. Området för ifrågavarande skadereglering har vid flera tillfällen vidgats, senast år 1963. Gränsen kan sägas f. n. vara dragen så, att ersättning utgår i de fall då den skadevållande har viss anknytning till anstalt. Huruvida ytterligare utvidgning av användningsområdet för ifrågavarande anslag bör komma i fråga synes tills vidare böra prövas med ledning av efter hand gjorda erfarenheter. Frågan om en principiellt mera genomgripande förändring av ersättningsnormerna eller ett lagfästade därav synes emellertid utskottet lämpligen böra anstå till dess att den allmänna frågan om lagstiftning rörande stats och kommuns skadeståndsansvar blivit löst.

Under hänvisning till vad utskottet sålunda anfört får utskottet hemställa, att förevarande motioner, nämligen

1. I: 213 och II: 260;

2. I: 434 och II: 465; samt

3. I: 586 och II: 711, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 10 mars 1964

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Erik Svedberg, Per-Olof Hanson, Arvidson, Wikner och Helge Karlsson;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar, herr Landgren, fru Boman, herrar Svensson i Vä, Ekström i Björkvik, Gustafsson i Borås, fru Löfvist och herr Martinsson.